

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Stadsbyggnadskontoret
Stadsbyggnadsnämnden
SISAB:s styrelse

SKRIVELSE
2021-01-19

Angående rivning och ombyggnad av Stockholms friliggande förskolor från 1960–1980-talen utifrån tre aktuella exempel

Samfundet S:t Erik har noterat att det för närvarande föreligger ett flertal detaljplaneärenden som innebär rivning eller kraftig ombyggnad av ytterstadens barnstugor från framförallt 1970-talet men även från 1960- och 80-talen. Exempel på aktuella ärenden är Tornö 2 m fl, Farsta Strand, dnr 2019-00738, Risselö 2 m fl, Farsta Strand, dnr 2019-00727 och Stjärnvalvet 2, Bandhagen, dnr 2016-00514. Projekteringen sker parallellt med att SISAB utreder samtliga förskolor från 1970-talet i sitt bestånd med syfte att peka ut vilka som ska bevaras för framtiden.

Bakgrund

Decennierna efter 1950 ökade stadigt efterfrågan på en utbyggd barnomsorg i Stockholm. För att möta behovet uppfördes i stadens regi ett stort antal förskolor som överlag placerades i nära anslutning till ytterstadens nya bostadsområden i den takt de växte fram. Förskolorna uppfördes generellt efter typritningar som inledningsvis utarbetades av privata arkitektkontor på uppdrag av staden men som senare i samband med barnstugeutredningen 1972 och betänkandet "Förskolan" även blev en intern uppgift för Stockholms fastighetskontors byggavdelning.

Stilbildande för många av förskolornas utformning under perioden 1960 och- 1970-talen blev arkitekterna Kjell och Brita Abramsons typförskola som erbjöds i storleksordningarna "krysset", "vinkeln" och "längan", och som karaktäriseras av marknära skolbyggnader i en till två våningar med flackt sadel- eller pulpettak, fasader inklädda i locklistpanel och med stora fönster för maximalt ljusinsläpp.

Samma grundprincip som i typförskolorna har Kjell Abramson återanvänt i gestaltningen av Ingmar Bergmans sommarhus på Fårö.

Aktuella planärenden

Exempel 1: Skogsbackens förskola, Tornö 2 m.fl. Farsta Strand, S-Dp 2019-00738

Skogsbackens förskola inom fastigheten Tornö 2 utgörs av en vinkelställd byggnad i ett plan med ett flackt sadeltak och med brädfodrade fasader och utgör ett välbevarat och tidstypiskt exempel på den friliggande förskoletyp som utvecklades av Stockholms fastighetskontor på 1970-talet men som har många likheter med paret Abramsons typförskola.

Fastigheten är grönklassificerad av Stadsmuseet innebärande att den är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Planförslaget som för närvarande är på samråd, innebär att den befintliga skolbyggnaden från 1970-talet rivs och ersätts av en större souterrängbyggnad och att förskolegården utökas med mark från fastigheten Farsta 2:1. Stadsbyggnadskontoret motiverar förslaget med "att behovet av fler förskoleplatser i en ny och bättre anpassad byggnad med större gårdsytor väger tyngre än önskemålet att behålla den befintliga förskolan med dess kulturhistoriska värden".

Exempel 2: Guldgruvan förskola, Risselö 2 m fl, Farsta Strand, S-Dp 2019-00727

Guldgruvan förskola uppfördes 1965 och utgör ett exempel på Abramsons typförskola ”längan”, dvs en rektangulär byggnad i ett plan med ett flackt pulpettak och fasader inklädda med locklistpanel.

Fastigheten är grönklassificerad av Stadsmuseet och bedöms vara viktig att bevara ur ett kulturhistoriskt perspektiv och som en god representant för byggnadskategorin.

Planförslaget som för närvarande är på granskning, innebär att befintlig byggnad rivs och ersätts av en större förskolebyggnad i två plan enligt SISAB:s konceptförskola *Framtidens förskola* som alla har liknande volym och utförande samt att tomtytan utökas för att möjliggöra en annan placering av byggnaden än den nuvarande och för att tillgängliggöra en större friyta per barn. Stadsbyggnadskontoret motiverar förslaget med att stadsdelen har ett stort behov av att öka antalet förskoleplatser, och att befintlig byggnad inte är anpassad till dagens förskoleverksamhet, vilket bedöms väga tyngre än det kulturhistoriska värdet.

Exempel 3: Studemaskolan, Stjärnvalvet 2, Bandhagen, S-Dp 2016-00514

Studemaskolan inom fastigheten Stjärnvalvet 2, uppfördes 1976 och följer exemplen ovan med en vinkelställd byggnad i ett plan, flackt sadeltak och brädfodrad fasad. Byggnaden uppfördes initialt som förskola men drivs nu av friskolan Studemaskolan.

Fastigheten är gulklassificerad av Stadsmuseet vilket innebär att den är av positiv betydelse för stadsbilden och av visst kulturhistoriskt värde.

Planförslaget, som nyligen varit på samråd, innebär att nuvarande skolbyggnad omgestaltas och byggs på med en våning för att möjliggöra utökad skolverksamhet och en utökad användning i form av förenings- och samlingslokal.

Samfundet S:t Eriks synpunkter

Periodens förskolebyggnader är till sin lågmälda gestaltning och inpassning i naturmark intill bostadsområden viktiga inslag i ytterstadens stadsdelar. Men de utgör kanske främst ett viktigt social- och samhällshistoriskt avtryck från det moderna samhällets framväxt och inte minst hur kvinnornas väg till förvärvsarbete föranledde 1951 års betänkandet *Daghem och förskolor* som 1968–75 följdes upp av den stora *Barnstugeutredningen (Förskolan del 2 SOU 1972:27)*. I båda utredningarna beskrivs med illustrerade exempel hur utformningen av förskolans byggnader och utemiljöer bäst skulle möta barnens behov.

”Med barnen i Centrum. Vi måste få fram små, trivsamma till barnens skala och liv anpassade barnstugor i nära anslutning till bostäder och natur.” Ur 1951 års *Daghem och förskolor*

Flertalet friliggande förskolor från perioden är grönklassade av Stadsmuseet vilket är den näst högsta värderingen. Trots det ersätts de i allt högre grad av konceptförskolor i en helt avvikande typologi och skala än den omgivande bebyggelsen, något som Samfundet S:t Erik skarpt ifrågasätter. Dessutom är planunderlagen generellt helt i avsaknad av antikvariska analyser, liksom i exemplen ovan, när det istället borde vara av största vikt att varje förslag granskas utifrån dess påverkan på fastighetens kulturhistoriska värden men också i förhållande till sin närmiljö.

Samfundet S:t Erik välkomnar således SISAB:s initiativ till en utredning av sina förskolor med övertygelsen om att den kommer att bli ett viktigt verktyg i framtida beslutsunderlag. Men vi ställer oss ändå frågande till varför utredningen begränsas till 1970-talet och inte låter den inbegripa även typförskolorna från decennierna före och efter, vilket ur ett helhetsperspektiv borde vara högst väsentligt.

Samfundet S:t Eriks ståndpunkt

Samfundet S:t Erik anser att SISAB och staden måste pausa och ompröva samtliga förslag som innebär rivningar eller ombyggnader av förskolemiljöer från perioden 1960-80-talen i avvaktan på ett adekvat underlag.

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Vice ordförande

Lotta von Liewen Wistrand
Antikvarie